

Tan a prop i tan lluny

Jordi Agràs Estalella

Director territorial
de Cultura de
la Generalitat a
Tarragona

Som molts els que en els últims anys hem voltat per mig món –alguns per part de l'altre mig i tot– i allí on hem estat, hem estat capaços de fer quaranta, cinquanta quilòmetres per anar a contemplar quatre pedres –molts cops en el sentit literal de l'expressió– de segles enrere, que mantenen un equilibri precari amb data de caducitat. I això fa que una de les expressions que podem sentir sovint quan visitem els nostres monuments –bé els nostres, els que tenim més a l'abast i que per això considerem “nostres”– sigui: *tan a prop que ho tenim i tants anys que fa que no hi veníem*. Tan a prop, és veritat, les distàncies són curtes, alguns en podem donar testimoni; i tan lluny, tan lluny en el temps, hi ha qui, fins i tot, fa referència a una última visita en l'etapa, en l'època de l'escola o de l'institut.

I els nostres monuments, amb els anys, han canviat. No en l'essència: encara podem gaudir de la contemplació del pas del temps, asseguts al banc del claustre, mentre el sol dibuixa ombres fugisseres damunt la pedra daurada; podem també, encara, liquar els pensaments feixucs i ofegar-los a les immenses piques, emparats en la placidesa que s'hi respira, sense sentir cap remordiment; o al peu del Montsant, sentir la immensitat serena

del massís petri mentre escapçalls d'ànima voleien cingles enllà... De vegades sembla que el temps s'hi hagi aturat. Ens pot fer l'efecte que podem arribar a sentir el mateix que van percebre els primers que van trepitjar aquelles terres i van començar a bastir els monumentals edificis, i el que han experimentat i sentit tots els que ens han precedit. Quan entres als monestirs de Poblet o Santes Creus o a la cartoixa d'Escaladei sents que la història et parla en nom de tota aquella gent que, al llarg dels anys, al llarg dels segles, hi ha deixat un bocí d'existència.

A Poblet hi intuïm una vida interior carregada de matisos. Rere els murs hi percebem un treball mesurat, regular, regulat amb tocs savis de campana, hereu d'una tradició que ha demostrat a bastament la seva utilitat i la seva plausibilitat. És privilegi de mascles poder compartir amb la comunitat la seva assenyada rutina i poder gaudir d'espais on sembla que la sensació de pau es condensa fins al punt de poder-se arribar a tocar amb els dits. I tot plegat gràcies a una generositat imposada per les normes d'hospitalitat que regeixen l'orde, les quals, amb els anys, han canviat l'obligació per una mena de plaer de compartir, amb uns hostes considerats convidats, els tresors del silenci i de la calma, de

la contemplació i de la introspecció, de la pau interior i del retrobament amb nosaltres mateixos; unes joies tan difícils d'aconseguir i de fruir en la nostra complicada vida diària, amb agendes que s'emboliquen amb nous compromisos i tasques, segon rere segon. Ara, des de la inauguració de la nova hostatgeria aquesta serenitat que ens penetra a la pell com la frega d'una essència misteriosament mística és a l'abast de tothom, sense distincions de sexe, i el conjunt de sensacions pot ser compartit en parella o en família. I l'hostatgeria no és l'única novetat. Segons el temps que faci que no passem entre els seus murs, el monestir ens donarà noves sorpreses: espais recuperats; edificis que recordem en construcció, ja acabats o dedicats a nous usos, com la botiga; l'orgue recentment estrenat o les últimes restauracions: el claustre, per exemple, que ens posen noves cares al record que cadascun de nosaltres té del monument. I mentre passem, la història segueix enraonant. La història ens parla de guerres ferotges i de crims esgarrifosos quan l'ànsia de poder i de riquesa ha fet niu al cor dels homes; ens parla de senyoriu i de delmes, de privilegis i dels mals anys, de les males collites i de les plagues. I de visites i estades reials, dels nostres reis; amb sojorns temporals o eterns. Segueix el relat, farcit d'anècdotes i de detalls preciosos, explicant els temps de l'exclaustració, dels saquejos i l'abandó, i dels somnis d'uns jovecells que de grans van fer-se un nom propi i de com un d'ells va complir la promesa i va convertir els vells projectes plomejats en un inici de realitats. I d'aquell inici a la nostra actualitat. A les rehabilitacions i restauracions. A l'actual vida monàstica que s'hi manté, en part, com el primer dia, amb la nitidesa cristal·lina de l'aigua que s'emmagatzemava als pous de gel, i que, per altra part, s'ha adaptat, com no podria ser d'una altra manera, per fer el servei que s'escau i perquè Poblet no esdevingui un illot exòtic

i isolat, sense sentit, enmig de les aigües agitades i turbulentes del segle XXI.

Santes Creus és carregada de sinuositats femenines. El portal de l'Assumpta ens dona una benvinguda càlida, gens austera com hom pensa que s'escauria a un recinte monàstic. Un cop dins la plaça, la façana de l'església esdevé majestuosa, carregada d'una serenitat tan sòbria com la mateixa pedra que dibuixa els merlets. A mesura que ens hi acostem, el monument ens obre les portes. Ens hi endinsem i endevinem molts espais que esperen el seu torn i que frisen per demostrar totes les seves possibilitats. Al costat dels claustres, de l'església, del dormitori, de la sala capitular i de tots aquells indrets que podem trepitjar pressentim que hi ha altres zones i àmbits que han d'acabar d'arrodonir les visites i les ensenyances que Santes Creus, com un bon mestre, ens fa a mans. Els tons rogencs de la banyera de pòfir recorden la sang vessada en tantes lluites, i el blanc nacrat dels marbres, la pell sedosa de les donzelles que van servir la reina que hi és enterrada. Una nova il·luminació dona vida a la policromia que corona les tombes reials i permet copsar detalls que la foscor i la descurança del pas del temps havien tingut amagats durant anys. Dos estoigs magnífics situats dins un altre gran estoig. Com les nines russes o les sorpreses amagades dins caixes successives, Santes Creus esdevé embolcall de luxe per a una munió de petits detalls i elements que són veritables joies, com peces escampades d'un magnífic adreç; el magnífic adreç que és, al seu torn, el mateix monestir. Fotografies antigues també ens parlen d'històries passades. Una història paral·lela a tants altres conjunts monàstics amb resultats ben diferents. Santes Creus es justifica per si mateix com a conjunt ben travat de monument i entorn amb un esdevenidor creditor d'esdevenir llegenda. Llegendes de futur, que

Claustre menor del sector central o cenobític de la Cartoixa d'Escaladei, recentment reconstruït pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Fotografia:
MHC (Pepo Segura)

La sòbria i elegant sala Capitular o Capítol del monestir de Santa Maria de Santes Creus, la construcció de la qual es va iniciar cap a finals del segle XII.

Fotografia: Ruta del Cister (Josep Borrell Garciapons)

El claustre de Sant Esteve o de la infermeria del monestir de Santa Maria de Poblet és un dels claustres menors o interiors, desconegut per la majoria de visitants.

Fotografia: Ruta del Cister (Josep Borrell Garciajans)

El mausoleu de Pere II el Gran a l'església del monestir de Santa Maria de Santes Creus llueix una nova il·luminació que destaca la qualitat artística recuperada en la darrera restauració.

Fotografia: JM Rovira

Nau central del celler modernista de Sarral projectada per l'arquitecte Pere Domènech i Roure.

Fotografia: Cooperativa vinícola de Sarral

s'afegiran a les llegendes del passat, en les quals les generacions actuals hi tenim molt a dir i molt a fer.

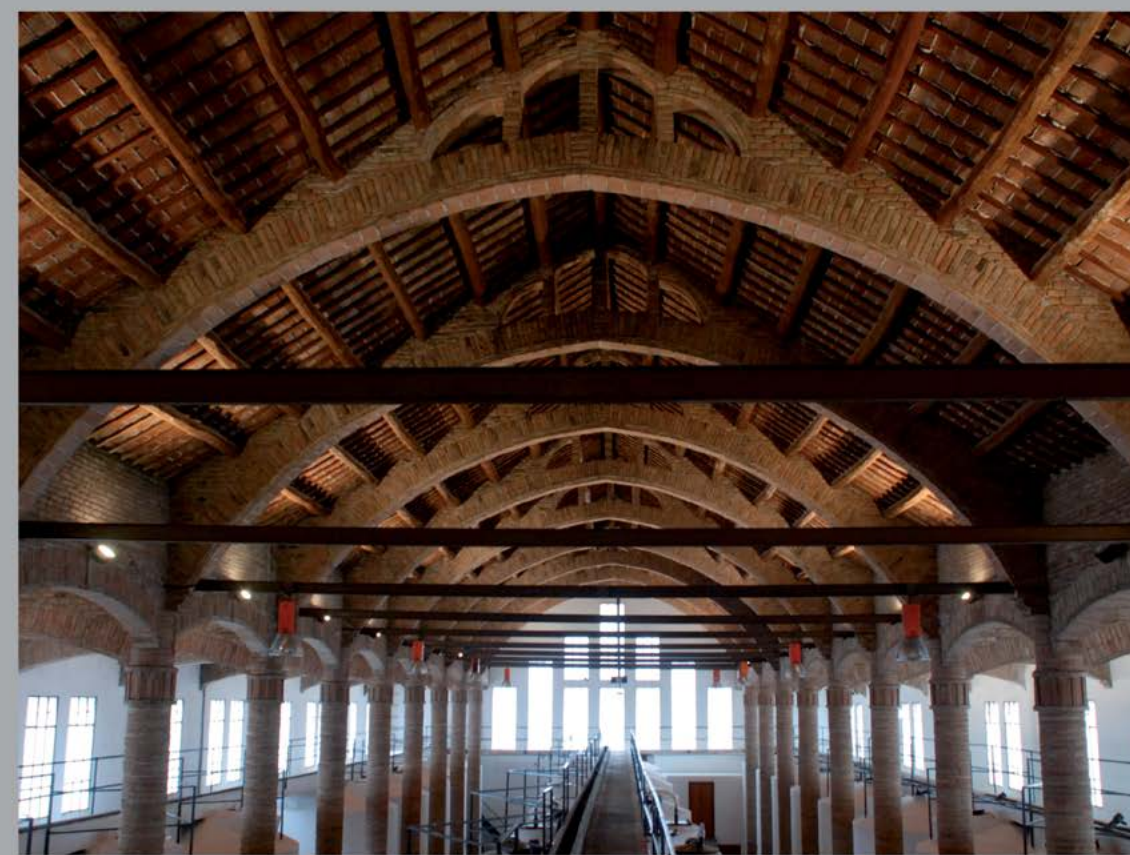
A les nits els estels acaronen el claustre. Intenten emmirallar-se dins la font, però no poden i aprofiten qualsevol xoll i fins i tot les gotes de rosada per comprovar que encara fan goig i que la llum és prou nítida per il·luminar l'espai de manera escaient. Projecten ombres capricioses en les quals les bèsties fantàstiques amagades entre les plantes exòtiques dels capitells tenen de bell nou vida i una segona oportunitat per escampar la boira, que no desaprofiten. I a la lluna, cada nit, li passa el mateix que us passarà a vosaltres, el mateix que ens passa a tots: quan deixem Santes Creus tenim la sensació que una part de nosaltres s'hi ha quedat; que s'hi quedarà per sempre més. I és aquesta part de la nostra pròpia essència la que ens saludarà de manera afectuosa i cordial, al portal de l'Assumpta, cada cop que hi tornem.

Uns quants quilòmetres –no gaires– més enllà hi trobem la cartoixa d'Escaladei. Qui fa temps que no hi ha estat pensa en un fènix, aquella au de llegenda que renaixia de les pròpies cendres i que la colla d'en Harry Potter ha tornat a posar al mapa. I és que els que vam conèixer Escaladei fa uns quants anys –aquell conjunt de ruïnes romàntiques que, en aquell temps, vèiem plenes d'aventures i que ara, amb la distància que dóna l'edat que ha anat col·leccionant seny, veiem que estaven carregades de perills– copsem un seguit de diferències que ens eixamplen l'esperit. Les primeres intervencions ja van permetre començar a posar en valor l'arquitectura i a explicar el sentit d'una vida curiosa basada en una soledat compartida. La reconstrucció d'una cel·la ajuda a entendre una vida austera i plena d'obligacions, coberta amb la

pàtina d'un ascetisme que té el seu punt de luxe, si som capaços de saber-lo trobar. L'ordre, el silenci, la racionalitat, la capacitat de desprendre'ns de tot allò que no ens cal, una sobrietat palesa en tot moment arrodoneixen el discurs. Les últimes actuacions han tret a la llum elements interessantíssims que es creien perduts o fruits de rondalles o de contes a la vora del foc. El claustre *minor* pot esdevenir un nou epicentre al voltant del qual girin les decisions sobre el futur del monument. De totes maneres ja podem explicar coses noves. Des de l'inici –des del moment en què els primers frares van decidir bastir les primitives construccions allí on els van dir que apareixia una escala que duia al cel per on pujaven i baixaven vailets formosos– fins avui ha plogut molt. Malgrat tot l'omnipresència i l'omnipotència del Montsant i de la natura que ens envolta es manté intacta –o almenys, això ens sembla i ens ho fa suposar– com el primer dia. *No és estrany que triessin aquest lloc; si t'atures a contemplar –contemplar en el sentit ple del mot– uns minuts escassos tot el que t'envolta et tornes a repetir que no és estrany que triessin aquest lloc. Aquí, el que la pròpia vida cartoixana et pren t'ho tornen les forces de la natura; la natura, convertida en mare sàvia vetlla perquè les privacions no et xuclin l'esperit i t'esperona per aconseguir el contrari, perquè arribis a un estat d'afuament i d'afinació, impregnat de plenitud i d'harmonia.*

Si pareu orel·la també sentireu històries de tota mena. Algunes us en recordaran altres que ja hauréu sentit; altres us semblaran noves. Hi ha fets que es repeteixen amb actors i decorats diferents i us adonareu que tenen un rerefons comú: les motivacions són les mateixes; la venjança i l'odi són mals universals. I les causes que els han provocat, també.

Si us animeu a fer una ruta per conèixer o retrobar els tres indrets fixeu-vos que passareu entre vinyes que canvien els tons del paisatge en funció de l'estació; oliveres centenàries recargolades sobre si mateixes, com si intentessin amagar-se l'edat; parades d'ametllers amb branques que volen fregar el terra i d'avellaners que aixequen els braços plens de fulles i fruits al cel tot intentant tocar els núvols baixos... I també veureu ciutats on el patrimoni conviu amb la indústria i el comerç i petites viles i pobles amb elements singulars: castells, esglésies, cases pairals, ermites o torres de defensa. I cellers modernistes. Una gran quantitat de patrimoni –de la qual en podem seguir parlant; n'hauréu de seguir parlant!– que ens espera perquè el coneguem. Sols podem arribar a defensar aferrissadament allò que estimem i, com bé sabeu, sols estimem allò que coneixem. El patrimoni, com la nació i totes les coses importants de la nostra vida, confia en nosaltres. Confia que serem capaços d'arribar a un nivell de coneixement en el qual ens el farem nostre i com a nostre, portant-lo dins el cor, vetlarem i lluitarem per ell. És qüestió de no decebre'l. És que el tenim tan a l'abast, tan a prop; sols cal que escurcem el temps de les absències i deixarem de tenir-lo tan lluny. ■

FUNDADA 1907

Portell
Vins i Caves

PORTELL CRIANÇA

cavaportell@covisal.es
www.cava-portell.com

VINÍCOLA DE SARRAL, SCCL - AGROBOTIGA de SARRAL. Av. de la Conca, 33 - 43424 SARRAL · Tel. + 34 977 890 031
AGROBOTIGA de MONTBLANC. Muralla Sta. Tecla, 54 - 43400 MONTBLANC · Tel. 977 863 206